

Välitalendi teekond Eestis

Maria Khrapunenko, Kristjan Kaldur

Uuring: Välistalendi teekond Eestis
Autorid: Maria Khrapunenko, Kristjan Kaldur
Teostaja: Balti Uuringute Instituut
Tellija: Work in Estonia
Viitamine: Khrapunenko, M., & Kaldur, K. (2023). *Välistalendi teekond Eestis*. Balti Uuringute Instituut. <https://doi.org/10.23657/IBS.2023.4>

Balti Uuringute Instituut

Lai 30
51005 Tartu
Tel 699 9480
ibs.ee

DOI: 10.23657/IBS.2023.4

SISUKORD

1. SISSEJUHATUS	4
2. VASTAJATE TAUST	5
3. VAJADUSED: TEAVE, TUGI JA NÕUSTAMINE.....	6
3.1. SIHTRÜHMA VAJADUSED EESTISSE SAABUMISEL.....	6
3.2. SIHTRÜHMA VAJADUSED PRAEGU.....	11
4. VÄLISMAALASTELE KÄTTESAADAVATE KOHANEMISTEENUSTE KASUTAMINE..	14
5. EESTI RAHVUSVAHELINE MAJA (IHE).....	17
5.1. TEADLIKKUS JA ESMAKONTAKT EESTI RAHVUSVAHELISE MAJAGA (IHE)	17
5.2. IHE PAKUTAVAD TEENUSED: OOTUSED JA RAHULOLU.....	19
5.3. ONE-STOP-SHOP KONTSEPTSIOON: ISIKLIKUD VAJADUSED JA SOOVITUSED.....	20
6. LISAD	23

1. Sissejuhatus

Siine analüüs on osa Balti Uuringute Instituudi poolt 2022. aasta detsembris läbiviidud ja Work in Estonia (WiE) ja Eesti Rahvusvaheline Maja (International House of Estonia, IHE) poolt tellitud lühiülevaatest, mille eesmärk oli välja selgitada, millised kitsaskohad, probleemid või väljakutsed esinevad Eestisse saabunud välismaalastest tippspetsialistidel, nende Eestisse saabumisel ning Eestis pikaajalise kohanemise (kuni 5 aastat). Analüüsi eesmärk oli ka välja selgitada, mil määral kasutavad uussisserändajad Eesti riigi ja konkreetselt IHE poolt pakutavaid teenuseid ning millised on osalevate välismaalaste mõtted ja ettepanekud olemasolevate ja kavandatavate teenuste osas.

Eesmärgi saavutamiseks viidi läbi sihtrühma veebiküsitlus. Ankeedi täitis lõpuni 457 vastajat ning osaliselt täitis ankeedi 190 vastajat. Siinses analüüsis on kasutatud ainult ankeedi täielikult lõpuni vastanud vastajaid. Uuringu küsimustik (ankeet) koosnes 53 küsimusest, mis oli jaotatud järgmistesse teemaplokkidesse: 1) vastaja taust; 2) vajadused Eestisse saabumisel ja vastamise hetkel; 3) teenuste kasutamine; 4) IHE teemadeplakk: teenuse kasutamine ja ettepanekud; 5) üldine kohanemine Eestis.

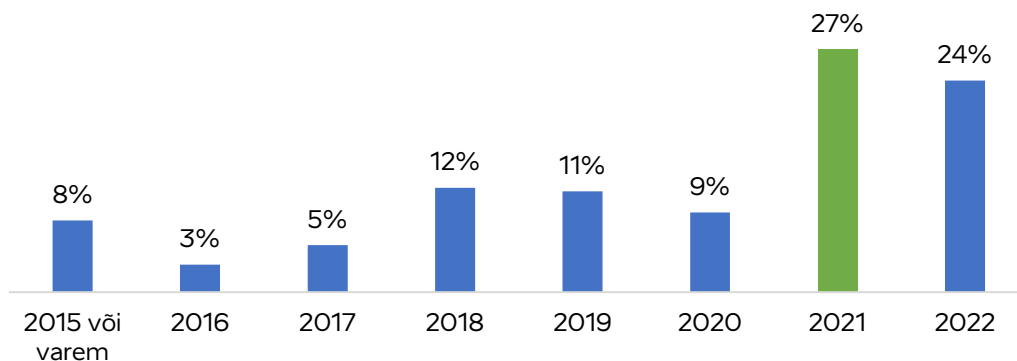
Analüüsi tulemused on kokkuvõtlikult esitatud käesolevas lühiülevaates. Tulemused on kirjeldatud küsitlustulemused peamiste teemavaldkondade ja küsimuste lõikes, ning eraldi teemaklastrite lõikes on analüüsitud ka seda, millist ja rolli mängib Eestis veedetud aeg (kuudes ja aastates) sihtrühma vajadustele ja esilekerkivatele väljakutsetele.

2. Vastajate taust

Küsitlusele vastasid välismaalastest tippspetsialistid, kes on Eestisse saabunud ennekõike viimase viie aasta jooksul või varem. Oluline on märkida, et 77% vastanutest on pärit väljastpoolt EL-i, EMP ja Ühendkuningriigi piirkonda. Aastatel 2021–2022 saabunud moodustasid 50% kõigist vastustest (Joonis 2.1). Vastused koguti Eesti ettevõtete kaudu, kes värbavad tippspetsialiste, st kõrge kvalifikatsiooniga sisserrändajaid. Link küsitlusega saadeti ettevõtte personalijuhile, kes jagas selle töötajate vahel laiali. Samuti levitati küsitlust otse välismaalastele IHE enda kanalite kaudu (nt uudiskiri).

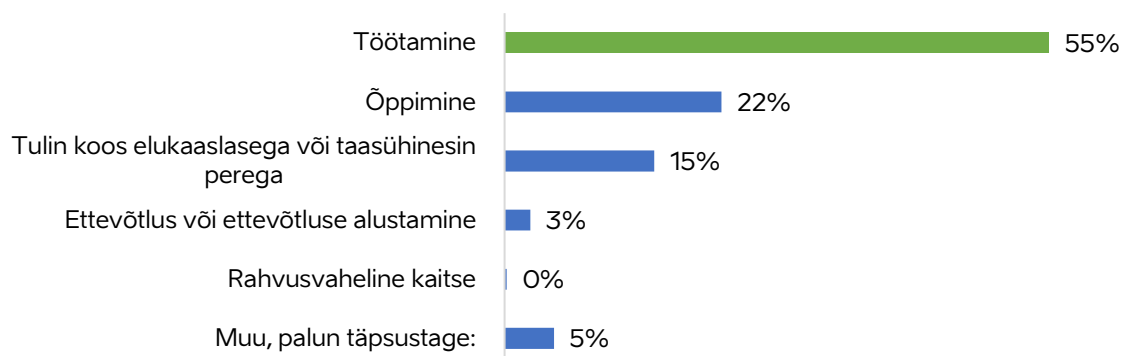
Vastajate keskmine vanus oli 34,5 aastat. Eestisse saabumise põhjustena märgiti ennekõike Eestisse tööle tulekut, samas kui peaaegu veerand (22%) märkis Eestisse õppima tuleku põhjusena õppimise – st nende näol on tegemist vastajatega, kes kõigepealt tulid Eestisse õppima (enamasti Eesti ülikoolide kraadiõppesse) ning asusid seejärel Eestis tööle. Enam kui kümnendik vastanutest on ka sellised, kelle Eestisse asumise peamine põhjus oli perega liitumine (nt partner on tulnud kõigepealt tööle ning temaga on seejärel liitunud tema pereliikmed), kuid sarnaselt õppimise põhjusel Eestisse saabujatele, on ka nemad seejärel Eestis tööle asunud.

Joonis 2.1. Eestisse saabumise aasta

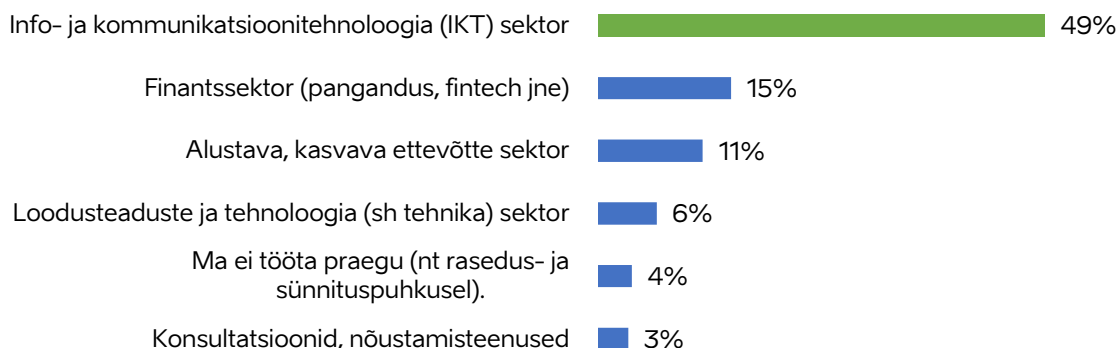
Teisisõnu tähendab vastajate osakaalude selline jaotus ka seda, et ligi üks kolmandik Eestis täna töötavatest tippspetsialistides ei ole Eestisse saabunud teadliku sooviga Eestis tööle asuda, vaid on saabunud Eestisse muudel põhjustel. See oluline teadmine, kuna neil sihtrühmal võib olla ka erinev vajadus toe, informatsiooni ja nõustamise järele: nii kohanemisalase toe järele esimestel saabumisejärgsetel kuudel (või aastatel), aga ka hilisematel aastatel, nt Eestis tippspetsialisti ametikohal tööle asumisel. Näiteks võivad need isikud, kes on kõigepealt saabunud Eestisse õppima ning seejärel asunud Eestis tööle, vajada vähem tuge näiteks sotsiaalse võrgustiku ülesehitamise jaoks, kuna suure tõenäosusega on see neil Eestis ülikoolis õppimise ajal juba tekkinud.

Joonis 2.2. Eestisse saabumise põhjused

Ametialase tausta järgi (Joonis 2.3) töötavad ligi pooled vastanutest (46%) IKT-sektoris. Ülejäänud kaks peamist töövaldkonda on finantssektor (15%) ning idufirmade ja kasvuettevõtete sektor (11%).

Joonis 2.3 Vastajate töövaldkond

Kuigi IKT-valdkonna töötajate osakaal on võrreldes teiste töövaldkondaega osakaalu (proportsiooni) mõttes erinev, näitab vastuste analüüs, et isikute vajadused ja teenuste kasutamine on nende rühmade hulgas peaaegu identne. See näitab, et siinse uuringu ja analüüsitava sihtrühma (tippspetsialistid) puhul ei mõjuta töövaldkond olulise määral analüüsi tulemusi või peamisi järeldusi. Teisisõnu – sektor, kus tippspetsialistist töötaja täna Eestis töötab, ei näi mõjutavat seda, kuidas inimene Eestis kohaneb või millised on tema vajadused teenuste või toe järele.

3. Vajadused: teave, tugi ja nõustamine

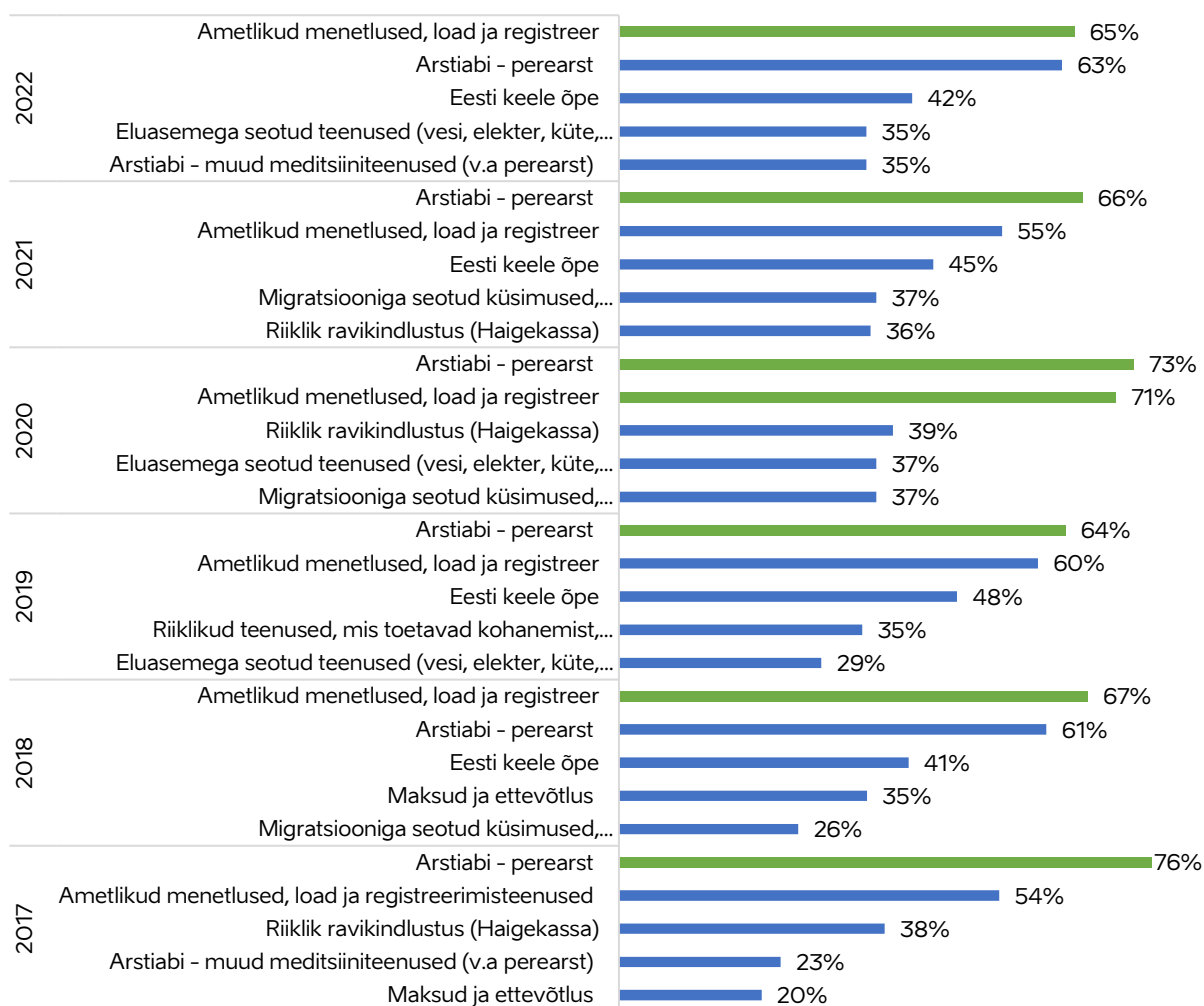
3.1. Sihtrühma vajadused Eestisse saabumisel

Küsitlusankeedis paluti vastajatel valida, millist teavet nad vajasisid kõige enam vahetult Eestisse saabumise järgselt, ning millist teavet nad vajavad nüüd, st küsimustiku täitmise hetkel (olles Eestis elanud vastavalt kuni 1, 2, 3, 4 või viis või enam aastat).

Vastused küsimusele, mida nad vajasisid Eestisse saabumise hetkel, varieeruvad erinevate valdkondade põhiselt: tervishoid/arstiabi, dokumendid, rändega seotud küsimused, eluase, keeleõpe, kultuur ja muu. Vastajate kõige sagedamini mainitud vajadused teabe, toe või nõustamise järele Eestisse saabumisel on kokkuvõtlikult esitatud Joonisel 3.1 (esitatud on ainult viis kõige sagedasemat kategooriat). Vastajad on jaotatud klasteritesse vastavalt nende Eestisse saabumise aastale ning põhjalikum koondtabel on esitatud lisas 1.

Joonis 3.1. kirjeldab olukorda, mida vastajad vajasisid just sel aastal või ajahetkel mil nad Eestisse jõudsid, st vahetult peale saabumist – teisisõnu, mida vajasisid nt 2019. aastal saabunud vastajad aastal 2019, või mida vajasisid 2020. aastal saabunud vastajaid aastal 2020, jne. Samuti on lisas 3 esitatud üldine võrdlus vajaduste kohta saabumise hetkel vs praegu (2022. aasta lõpus).

Joonis 3.1. 5 peamist valdkonda, kus vajati teavet, nõuandeid või tuge saabumisel

Tulemused näitavad, et aastate omavahelise võrdluses esineb ennekõike kaks peamist valdkonda, kus vastajad vajavad pärast Eestisse vahetut saabumist teavet, tuge või nõuandeid: esiteks arstiabiga seonduvad küsimused ja info (ennekõike perearstiga seonduvad küsimused) ning teiseks nõ ametliku asjaajamise, lubade ja registreerimistega seotud teemad.

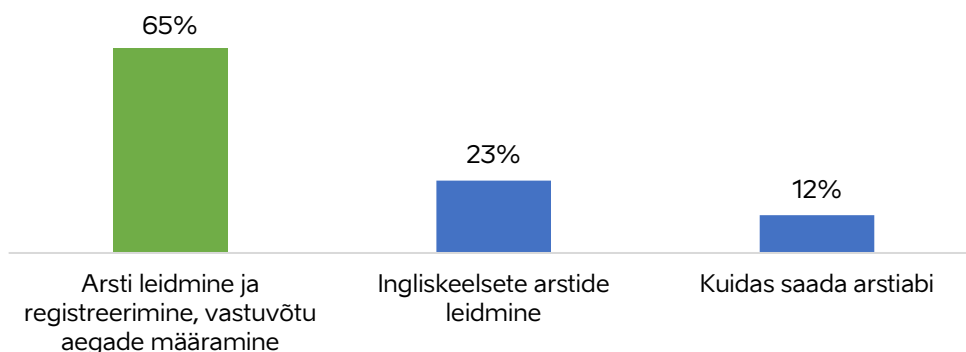
Arstiabi valinud vastajate osakaal varieerus 64-76% sõltuvalt vastaja Eestisse saabumise aastast. Suurimat vajadust sellise teabe, toe või nõustamise järele tundsid just 2017. aastal või varem saabunud (76%), aga ka 2020. aastal saabunud (73%). Just seda viimast võib seletada 2020. aasta märtsis alanud COVID-19 pandeemiaga ja sellega kaasnevate kas tervisega seotud muredega/küsimustega või üldise infovajadusega pandeemiaga seotud küsimuste osas, nt vaksineerimine jmt.

Nende vastajate osakaal, kes vajasis teavet, tuge või nõu ametlike toimingute ja asjaajamise kohta, oli sõltuvalt saabumise aastast 54-71% -, kusjuures kõige suuremat vajadust kogeti samuti 2020. aastal (71%). Seda saab taaskord ilmsesti seletada COVID-19 pandeemiaga ja valitsuste kehtestatud piirangutega või muude pandeemiaga seotud kitsendustega.

Teabevajadus eesti keele õppimisvõimaluste kohta on peaaegu igal saabumisaastal olnud koos riikliku ravikindlustuse kohta käiva teabega infovajaduse esikolmikus. Muud, aga vähem mainitud vajadused on olnud seotud ka rändega seotud teenuste, eluaseme, maksude ja ettevõtlusega.

Küsisime vastajatelt ka avatud vastusena (nn esseeküsimusena), mida nad täpselt pidasid silmas selle all, kui nad valisid valikuvastusena, et informatsiooni, tuge või nõu on vaja ühes või teises nende poolt selekteeritud valdkonnas. Peamiste kommentaaridena kirjutati avatud vastuse juurde märksõnad või pikemad olukorrajeldused kolmel teemal (joonis 3.2): 1) raskused perearsti nimekirja leidmisel ja sinna registreerimisel; 2) küsimused, mida on vaja teha siis kui on vaja arstiabi; ning 3) hea ingliskeelse perearsti kättesaadavusega seotud küsimused.

Joonis 3.2. Arstiabi: teave, tugi ja nõuanded, mida vastajad vajavad perearsti kohta

Ennekõike kirjeldati väljakutseid ja info- või abivajadust selle osas, kuidas perearsti juurde registreeruda (nt milliseid samme selleks astuda, kelle poole pöörduda jne) või kuidas leida vaba kohta perearsti patsientide nimekirjas. Paljud vastajad kirjeldasid ka enda kogemusi, et nad ei suutnud leida ingliskeelset arsti, kes suudaks pakkuda kvaliteetset ravi.

Toimivat perearsti on olnud raske saada. Hoolimata sellest, et oleme leidnud mitmeid inglise keelt rääkivaid arste, ei ole ükski neist osutanud kvaliteetset teenust. (vastaja 540, 5+ aastat Eestis)

Arsti juurde registreerimine on endiselt aeganõudev ja tüütu protsess. Ma arvan, et kui TRP määratakse, peaks see koos perearsti andmetega tulema, eriti neile, kes tulevad Eestisse. (Vastaja 130, Eestis alates 2022. aastast)

Ametlike toimingute, asjaajamise ja lubade teema osas kirjutasid ja kirjeldasid vastajaid erinevaid teemasid (joonis 3.3), nagu näiteks elamisloa saamine, D-viisaga seotud küsimused, juhiloa muutmise ja muud küsimused. Peamised küsimused (62%) puudutasidki elamisloa ja/või D-viisa taotlemist ja/või selle pikendamist kas endale või oma pereliikmetele. Teine sagedamini kirjeldatud mure oli küsimus sellest, mis saab elamisloast töötamiseks töökoha vahetamisel, või mis saab töökohast elamisloa uuendamisel, st mis juhtub elamisloaga, kuidas toimida, milliseid samme astuda jne.

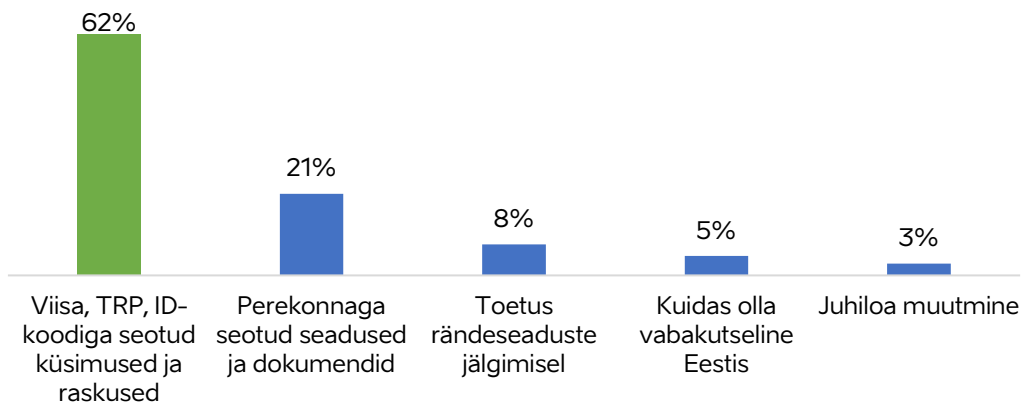
Ma uuendan praegu oma elamisloa, kuna eelmine elamisloa oli kehtiv 5 aastat. Ma ei saa rahuldavat teavet selle kohta, kuidas ma ELi kodanikuna pean taotlema. Olen saanud palju segast teavet, mõned isegi väidavad, et PL kodanikuna (EL) ei pea ma taotlema, kuna seda pikendatakse automaatselt. Nii et praegu õpin ma pigem ise, kui järgin usaldusväärset nõuannet. (vastaja 519, 4 aastat Eestis).

Peaaegu veerand vastajatest (21%) kirjeldasid, et nad vajavad teavet selle kohta, millised seadused, menetlused ja sotsiaalne tugi on neile olemas nt sünnituse korral, kuidas toimib rasedus- ja sünnituspuhkus, aga ka kuidas registreerida abielu Eestis sõltuvalt kodakondsusest; kuid samuti oli mitu küsimust samasooliste abielu registreerimise kohta:

„Kas mu vanemad võivad mind külastada (nad on Valgevenes)? Kuidas ma saan aidata neil viisat saada? Kas ma võin abielluda oma elukaaslasega Eestis (oleme mõlemad kolmandate riikide kodanikud)?“ (vastaja 169, 2 aastat Eestis)

Samuti kerkisid üles küsimused seoses vabakutselise tööga Eestis ja seda liiki tööd puudutavate eeskirjadega mis Eestis kehtivad, aga ka maksudega seotud küsimused ning selleks vajalikud dokumendid.

Joonis 3.3. Teave, tugi ja nõuanded, mida vastajad vajavad seoses ametlike menetlustega

Valdkonnad, kus vastajad ei tundnud või tundsid minimaalselt (0%-8%) vajadust nõu, toe või teabe järele, oli täiskasvanute koolituse, ümberõppe ja täiendkoolitusega seotud, või kesk- või kutseharidusega seotud teemad. Seda võib osati selgitada ka vastajate taustaga, kuna üle poolte vastajatest on Eestisse saabunud töötamise eesmärgil (või 21% asunud kõigepealt Eestisse õppima ning seejärel tööle), mis tähendab, et enamik neist on kas juba omandanud minimaalselt kesk- või kõrghariduse või omandamas kõrgharidust või kõrgemat kraadi.

Avatud vastuste juures oli siiski mitmeid kommentaare seoses kooli- ja lasteaiaharidusega: milline on Eesti (riiklik ja era) haridussüsteem, kuidas valida lapsele kooli/lasteaeda/kõrgharidust jmt.¹ Need kommentaarid jagunesid vastajate rühmade vahel ühtlaselt, st erinevate vastajate rühmade võrdlemisel ei olnud nende teemade juures märkimisväärseid erinevusi.

Samuti selgus uuringu tulemuste analüüsi käigus, et teabe, toe ja nõu vajadus (Joonis 3.4) erineb kahe vastajarühma vahel: ühelt poolt grupp, mille moodustavad EL/EMP riikide (ja UK) kodanikud, ning teisalt grupp, mille kuuluvad EL/EMP/UK välised isikud (st kolmandate riikide kodanikud, KRK-d).

Kui vajadus teabe järele arstiabi ja perearsti kohta on mõlemas rühmas samal tasemel (65-67%), siis märkimisväärne erinevus esineb vajaduses teabe järele rändega seotud küsimustes ja rändega seotud nõustamises (13% esimese rühma puhul ja 34% teise rühma puhul). Ka vajadus kohanemist toetavate teenuste järele on nende kahe rühma vahel märkimisväärselt erinev, st ligi kahekordne (vastavalt 13% ja 23%).

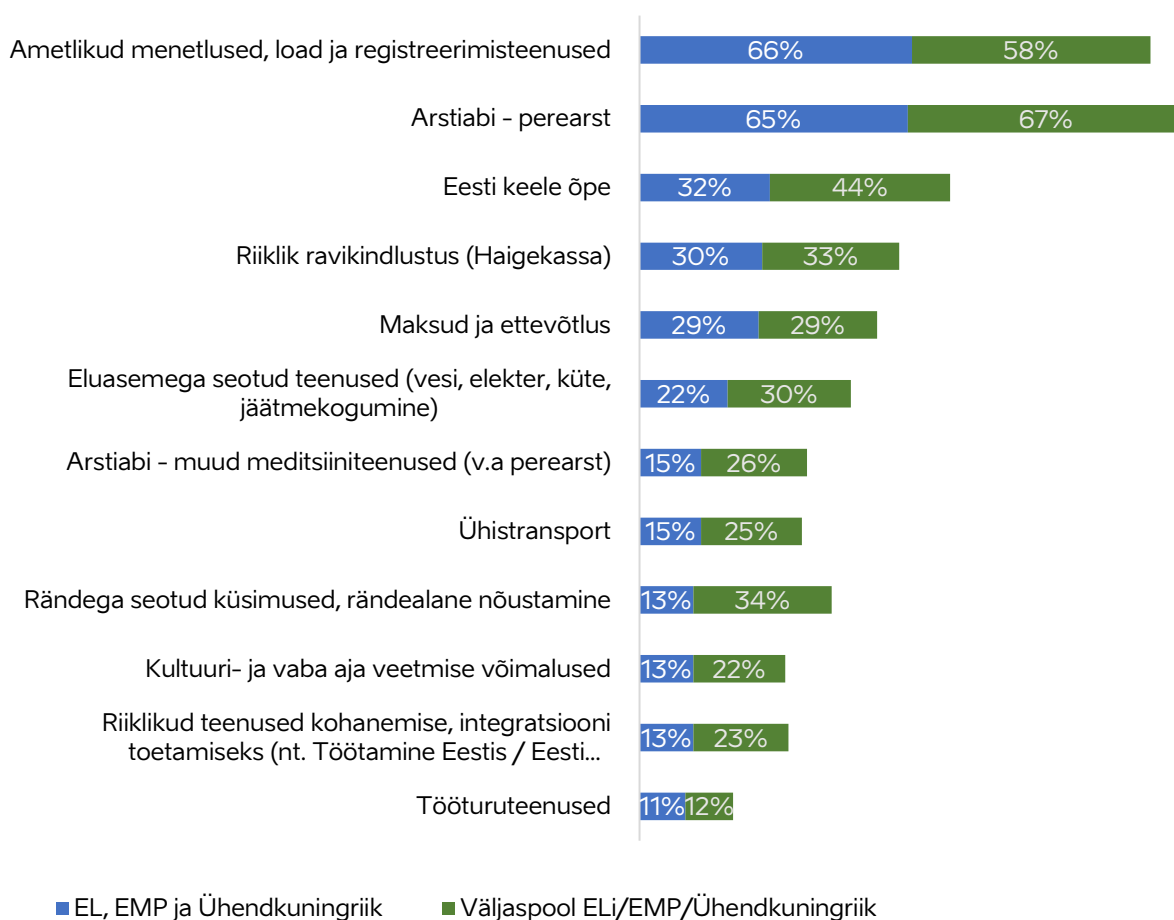
Võime oletada, et see suuresti ootuspärane erinevus tuleneb ühelt poolt elukoha registreerimisega seotud tingimustest, menetlusprotseduuridest või muudest dokumentidest, mida need kaks rühma peavad Eestisse saabudes läbima ja/või omandama või taotlema. Näiteks kui EL kodanikud peavad registreerima ainult oma elukoha, siis KRK-d vajavad Eestis viibimiseks enamasti viisat või elamisluba.

¹ Vt selle osas ka uuringut rändetaustaga lapse kohanemisest Eesti haridussüsteemis, sh millised on uussisserändajatest laste ja nende vanemate väljakutsed Eesti koolides: Kaldur, K., Pertsjonok, N., Mäe, K., Adamson, A.-K., Khrapunenko, M., & Jurkov, K. (2021). *Uussisserändajast lapse kohanemine Eesti üldhariduskoolis: olukord, tugisüsteem ja valmisolek mitmekultuuriliseks õpikeskkonnaks*. Balti Uuringute Instituut. <https://doi.org/10.23657/IBS.2021.8>

Erinevused nende kahe rühma vahel on ka vajaduses saada teavet eesti keele õppimisvõimaluste kohta (vastavalt 32% ja 44%), aga ka eluasemega seotud teenustes (22% ja 30%). Viimane võib olla seletatav nt sellega, et KRK-d ei ole harjunud Eesti eluasemeturu toimimisega, tähenduses, et nad vajavad rohkem teavet, et mõista Eesti eripärasid. Kuid teisalt võib see tuleneda ka muudest teguritest, näiteks välismaalase päritoluriigist, nahavärvist, isegi isiku eeldatavast religioonist vmt asjaoludest, mida Eesti kodanikest üürileandjad kipuvad sageli arvesse võtma enda elukohtade väljaüürimisel – asjaolu, mida on näidanud ka varasemad sarnased uuringud Eestis.²

Kokkuvõttes võib öelda, et üldiselt on väljastpoolt EL-i pärit Eestisse saabunud tippspetsialistidel suurem vajadus Eesti elu eri aspekte käsitleva teabe järele.

Joonis 3.4. Top-12 Infovajaduse võrdlus EL ja mitte-EL päritolu vastajate vahel

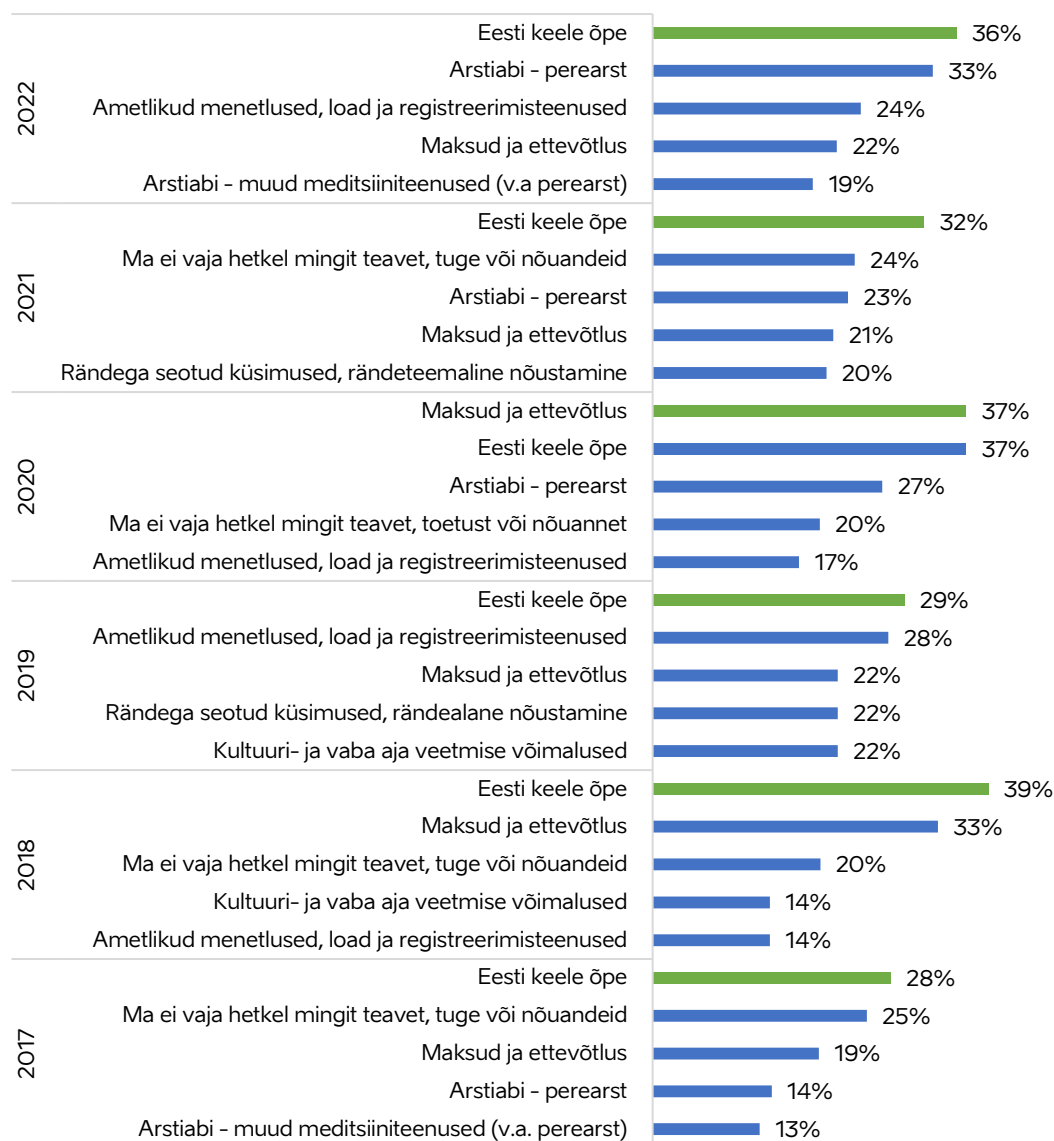
² Vt näiteks Kaldur, Kristjan, et al. (2019). *Uussisserändajate kohanemine Eestis*. Balti Uuringute Instituut. <https://doi.org/10.23657/2019.4>

3.2. Sihtrühma vajadused praegu

Mis puudutab teavet, tuge või nõu, mida vastajad vajavad praegu (st küsitlusankeedile vastamise hetkel), siis on vajadused erinevate saabumisaastate lõikes sarnased - mis on üllatav, arvestades, et paljud vastajad on Eestis juba pikka aega viibinud.

Allpool (Joonis 3.5) on esitatud kokkuvõtte vastajate Top-5 vajadustest teabe, toe või nõustamise osas. Põhjalikum loetelu on esitatud käesoleva aruande lisa 2. Samuti on lisa 3 esitatud üldine võrdlus teabe vajaduse kohta võrdluses isiku saabumisega Eestis ning täna, küsitlusele vastamise hetkel.

Joonis 3.5. Top-5 valdkonda, kus praegu vajatakse teavet, nõuandeid või tuge

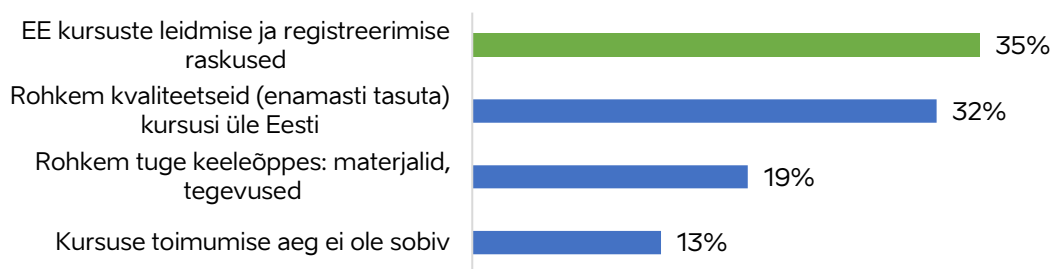
Küsitluse tulemused näitavad, et erinevate aastate lõikes on vastajate hulgas peamine valdkond, kus praegusel hetkel (2022. aasta lõpus) vajatakse teavet, tuge või nõu, just eesti keele õppimine. Selle vastuse valinud vastajate osakaal varieerub Eestisse saabumise põhiste gruppide lõikes vahemikus 28 kuni 39 protsenti. Kuigi suurimat vajadust selles valdkonnas tunnevad just 2018. aastal saabunud (39%), on ka teiste Eestis saabumise aastate puhul tulemused üsna sarnased (nt 36% 2022. aastal saabunud või 37% 2020. aastal saabunud) – seega ei saa neist tulemustest

kuigivõrd järeltada, et vajadus eesti keele õppimise toe või info järele muutub märkimisväärselt esimesel viiel Eestis viibitud aastal.

Avatud vastuste analüüsi põhjal vajavad vastajad eesti keele õppimisega seotud teavet, tuge või nõuandeid mh ka alljärgnevatel põhjustel (vt ka joonis 3.5 allpool):

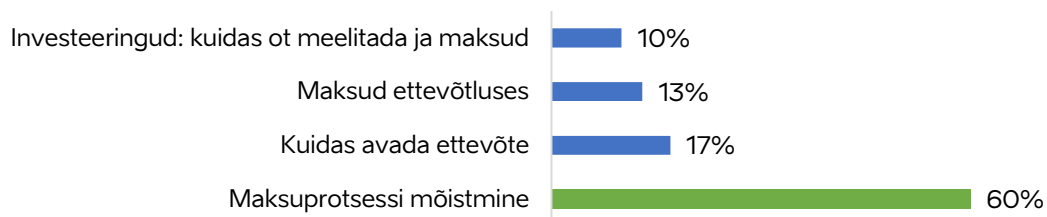
- 1) Eesti keele kursustele on raske registreeruda: vastajad (35%) kirjutavad, et nad ei saa vabu kohti olemasolevatel kursustel või ei tea, milliste kursuste poole pöörduda: „Eesti immigratsiooniameti [orig. kirjutatud: Estonian immigration board] keelekursuste maht on liiga väike. Mul on eesti keele tase b1 ja b2, kuid ma ei ole saanud eesti keele kursusele, kuigi olen valmis kandideerima kohe esimesel hetkel, kui avaldused avati“ (vastaja 267, 4 aastat Eestis).
- 2) Paljud vastajad (32%) ei ole rahul pakutavate kursuste arvu või asukohaga: „Enamikus Eesti linnaosades peaks olema rohkem tasuta ja kättesaadavaid eesti keele tunde. Näiteks Tallinna linnaosades peaks olema välismaalastele kergesti ligipääsetav keelekursus kõigil tasemetel“ (vastaja 367, 5+ aastat Eestis).
- 3) Keelekursustest üksi ei piisa, vaid vaja on rohkem võimalusi keele praktiseerimiseks: „Konkreetsel juhul, kui riik pakub keelekursusi, siis on vaja pakkuda rohkem võimalusi keeleoskuse õpetamiseks, keeleklubisid, keelekohvikuid ... mitte ainult tavalisi õppetunde“ (vastaja 335, 3 aastat Eestis).
- 4) Väiksema osa vastajate jaoks ei ole kursuse toimumise aeg sobiv.

Joonis 3.6. Informatsioon, tugi ja nõuanded, mida vastajad vajavad eesti keele õppimisega seoses

Eesti keele õppega seotud küsimustele järgnevad vajadus nõu ja teabe järele valdkondades nagu nt maksud ja ettevõtlus, aga ka arstiabi. Vajadus teabe, toe ja nõu järele seoses maksude ja ettevõtlusega on vastajate peamised murekohad järgmised: 1) lisateave maksuprotsesside kohta Eestis: milline on Eesti maksusüsteem, kuidas makse arvutatakse ja millised on selle üldised eeskirjad; 2) ettevõtte avamise/loomise kord ja selle õiguslikud aspektid; 3) ettevõtte pidamise eripära ja maksustamise protsess selles; 4) investeringute tundmaõppimine ja kuidas maksustamine nendega seoses toimib. Nende vajaduste jaotus on esitatud joonisel 3.7.

Joonis 3.7. Maksude ja ettevõtlusega seotud teave, tugi ja nõustamine, mida vastajad vajavad

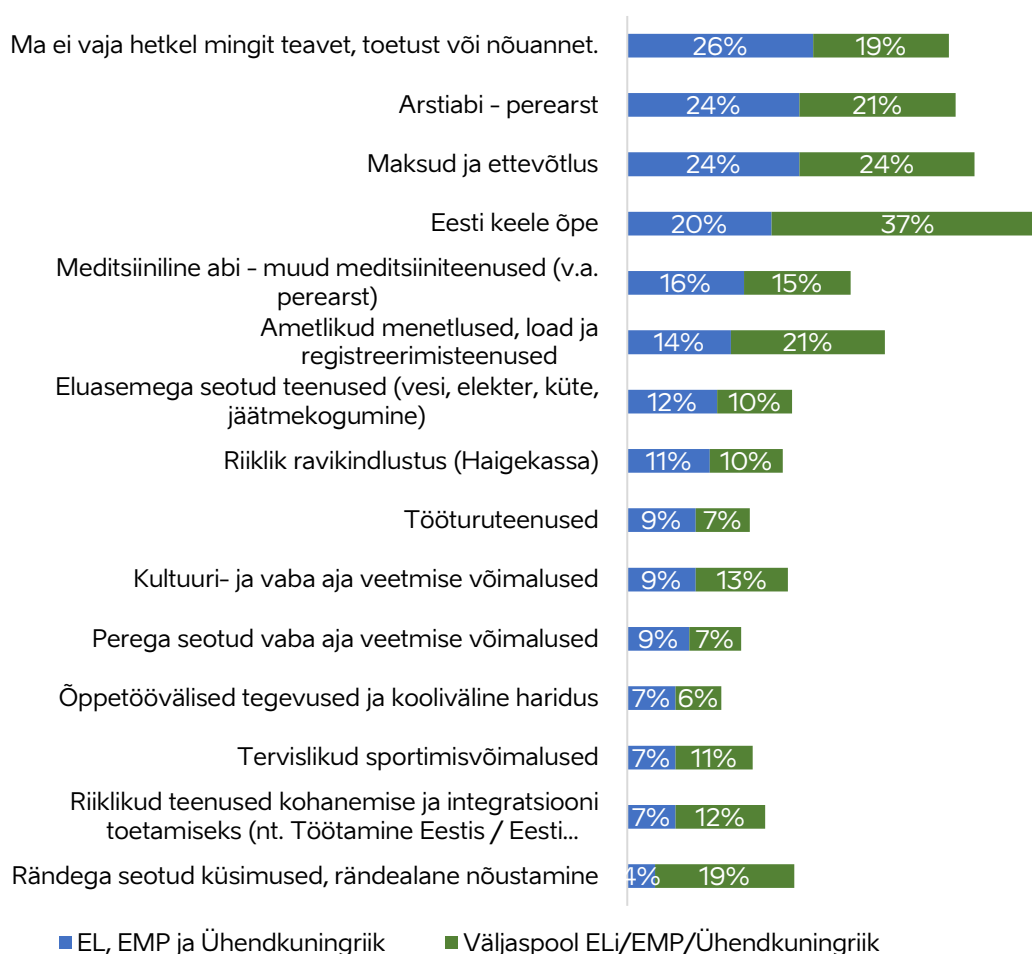
Kolmas peamine vajadus praegu uuritava sihtrühma ehk Eestisse saabunud välismaalastest tippspetsialistide hulgas on arstiabiga seonduv (sh teave perearsti kohta). Tulemuste põhjal võime oletada, et sõltumata Eestis viibitud ajast on välismaalastest tippspetsialistidel **arstiabiga** seotud küsimustes keeruline Eestis kohaneda, nt saada vastuseid selle valdkonna juures esilekerkivatele

küsimustele. See tähendab ilmsesti ka seda, et nõustamist selles valdkondades on vaja teha mitte ainult vahetult Eestisse saabumise järgselt, vaid ka pikema aja jooksul, sh ka pärast mitmeid aastaid Eestis elamist. Eriti oluline ongi see just arstiabi vaates, kuna selle elutähtsa valdkonna osas võiksime eeldada, et välismaalased saavad vastused enda põhilistele küsimustele siiski hiljemalt ühe-kahe aasta jooksul peale Eestis viibimist. Loomulikult võivad aja jooksul küsimused ka arstiabi osas muutuda – nt kui sünnivad lapsed võib olla vaja mingit teist liiki infot Eesti arstiabi või meditsiinisüsteemi osas kui muudel aegadel.

Seevastu nende vastajate osakaal, kes ei vaja praegu (vastamise hetkel ehk 2022 aasta lõpus) mingit teavet, tuge või nõuannet, on kokku umbkaudu 20-25% vastajatest.

Samuti, nagu nägime eelmises alapeatükis, kui võrrelda infovajaduse ja nõustamise vajadusi kahe vastajarühma vahel ehk need, kes kuuluvad EL/EMP/UK vastajarühma ning KRK-d, siis näitavad tulemused nii sarnastusi kui ka erinevusi ka antud küsimuse juures (joonis 3.8 allpool).

Joonis 3.8. Infovajaduste võrdlus EL ja mitte-EL päritolu vastajate vahel saabumisel Eestisse

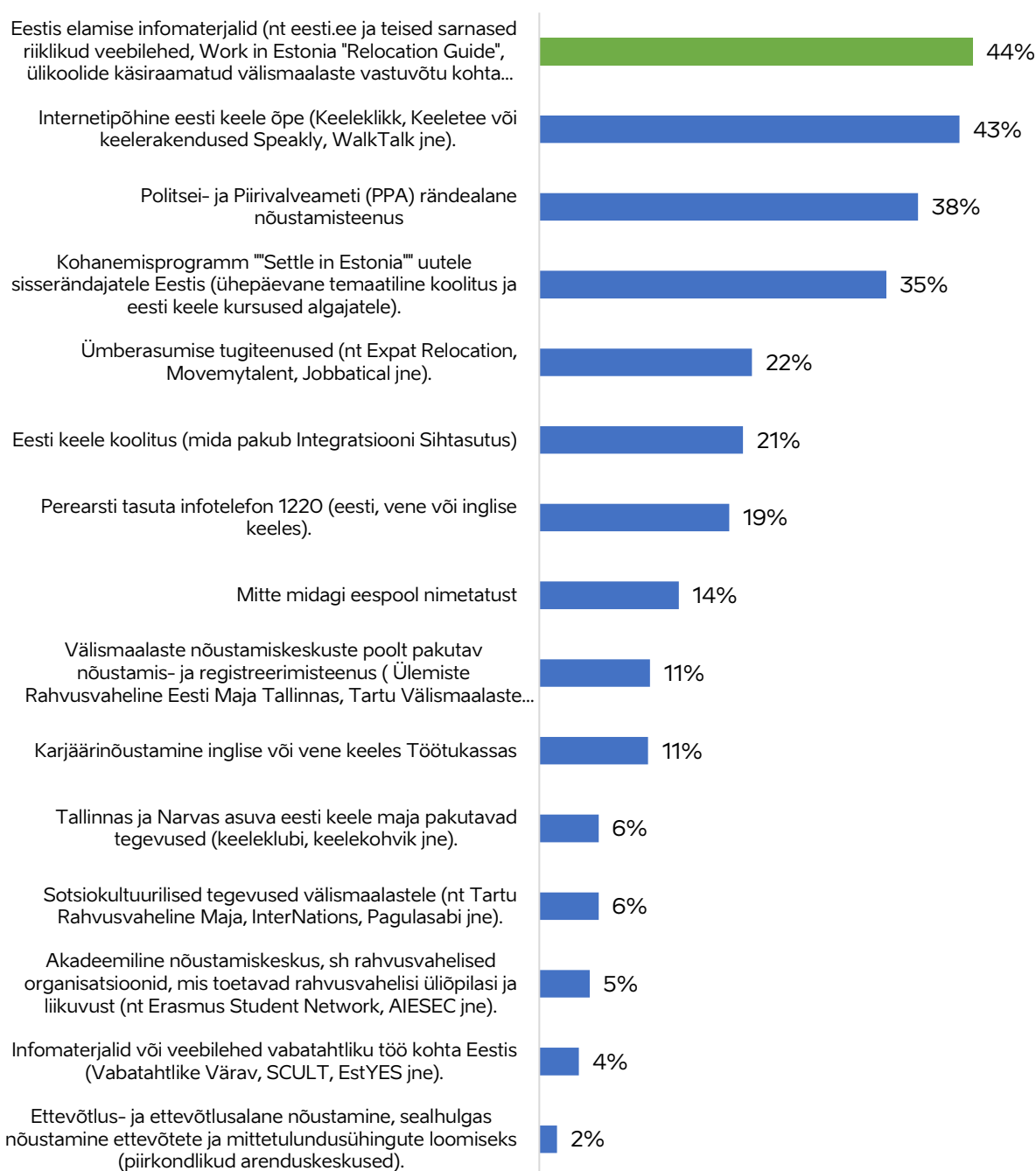
Märkimisväärne sarnasus seisneb erinevate rühmade vahel selles, et üldiselt vajab teine rühm (KRK-d ehk mitte-EL kodanikud) sama palju teavet arstiabi ja sellega seotud teenuste kohta kui esimene vastajate rühm (EL kodanikud). Teabevajadus on teises grupis (KRK-d) küll mõnevõrra suurem pea kõikides küsitletud teema- ja eluvaldkondades, kuid enamikes valdkondades on see erinevus minimaalne, jäädes vaid paar protsendipunkti või uuringu vea piiresse. Huvitav on aga asjaolu, et teises grupis (KRK) on suurem vajadus ennekõike just teabe või nõu järele eesti keele õppimise osas (37% vs 20%) – mis võib viidata sellele, et teine rühm ei saa piisavat teavet keeleõppe võimaluste kohta, ja kasutab neid võimalusi ja õpib keelt aeglasemalt; või - mis näib

isegi pigem tõenäolisem - omistab oma uue elukohariigi keele õppimisele rohkem tähtsust kui EL kodanikud. See hüpotees vajaks siiski täpsemat uurimist.

4. Välismaalastele kättesaadavate kohanemisteenuste kasutamine

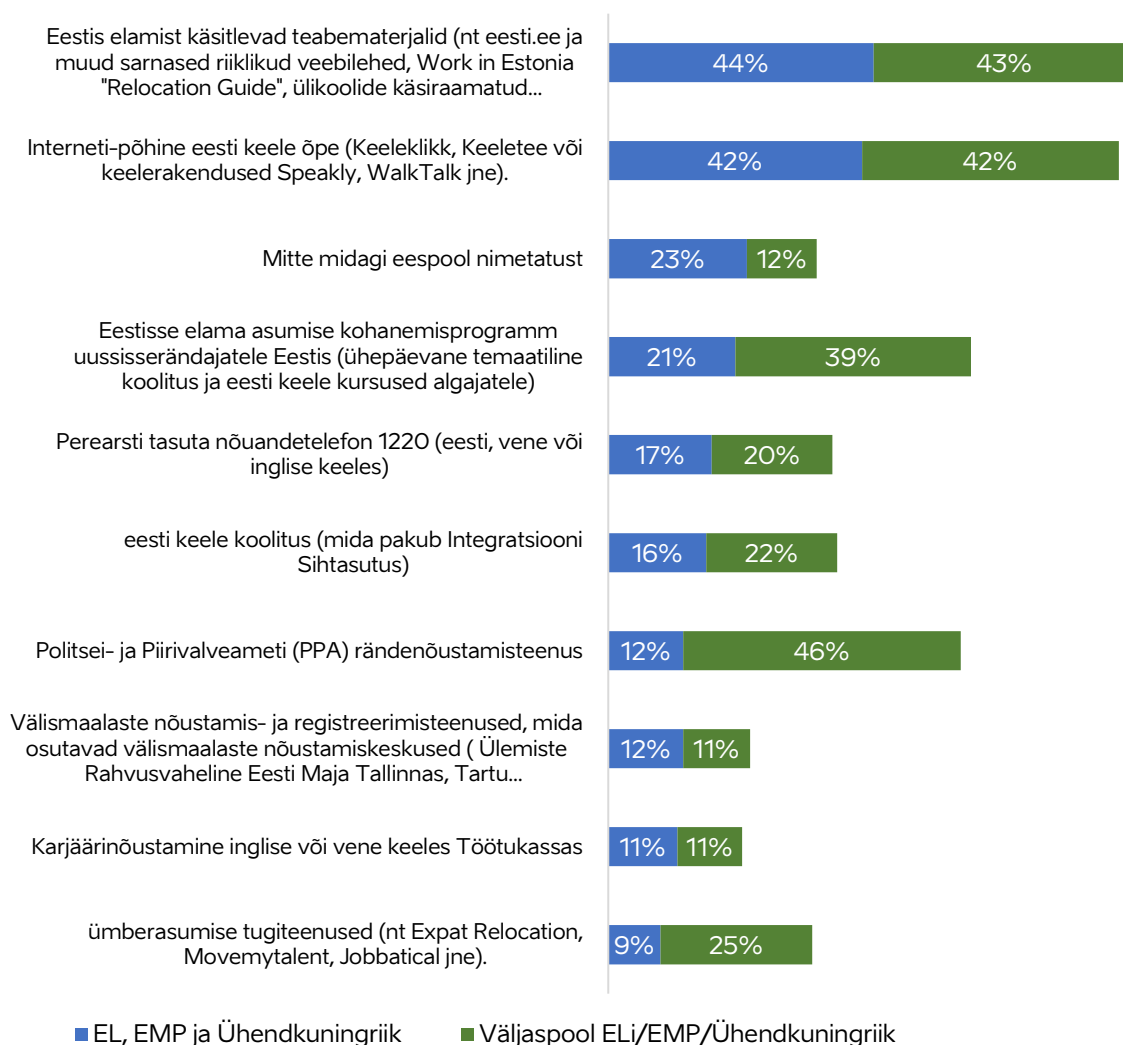
Lisaks info- ja nõu vajadusele Eestisse saabunud välismaalastest tippspetsialistide hulgas uurisime ka, mil määral kasutatakse nende poolt Eesti riigi poolt sellele sihtrühmale (välismaalased) pakutavaid teenuseid. Selle raames analüüsisime, kas on erinevusi selles, milliseid teenuseid kasutatakse, või ei kasutata, sõltuvalt Eestis viibitud ajast. Teisisõnu, kas aja jooksul toimub välismaalastest tippspetsialistide hulgas Eestis muutus teenuste kasutamise osas. Alljärgneval joonisel 4.1. on esitatud teenuste keskmine kasutamine kõigi vastajate hulgas agregeeritult.

Joonis 4.1. Eestis kättesaadavate kohanemisteenuste kasutamine

Kõige enam on vastajad kasutanud Eestis elamisega seotud infomaterjale ja veebilehti (44%) – see on ilmsesti seletatav ka vajadusega saada teavet Eesti kohta riiki vahetel saabumisel aga ka riigis viibimise ajal. Teiseks enim kasutatud teenuseks on eesti keele õppimisega seotud rakendused ja veebilehed (43%) – mis on samuti üsnagi loogiliselt seletatav, kuna eesti keel on üks peamisi kohanemist ja sisselamist toetav viis ja meetod. Huvitav on aga asjaolu, et vastajad nimetasid eesti keele õppimisega seonduvat ka peamise valdkonnana, kus neil on ka hetkel küsimusi, raskusi ja muresid. Selle põhjal võime oletada, et keelekursused on hädavajalikud kogu pikemaajalise kohanemise protsessi vältel Eestis (antud uuringu kontekstis vähemalt esimesed viis aastat viibimist Eestis). Kolmas enim kasutatud teenus on PPA migratsiooninõustamise teenus.

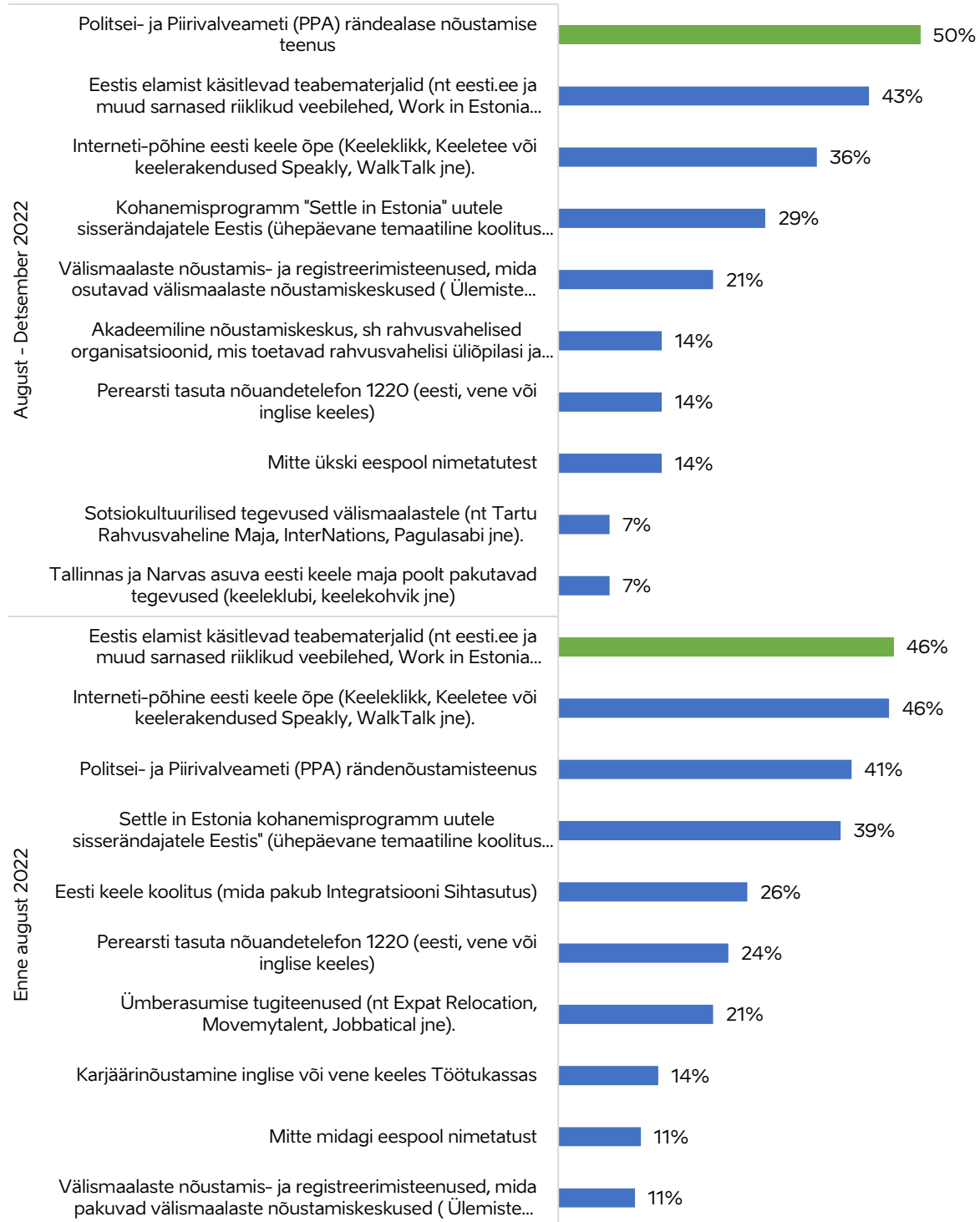
Joonis 4.1. Eestis kättesaadavate kohanemisteenuste kasutamine (võrdlus kodakondsusrühmade lõikes)

Kui võrrelda teenuste kasutamist kahe rühma – EL/EMP/UK kodanike ja KRK-de - vahel, siis suurimad erinevused on just PPA migratsiooninõustamise teenuse (12% ja 46%), kohanemisprogrammis osalemise ja teiste ümberasumist toetavate tugiteenuste kasutamises (esimese grupi puhul 9% ja teise grupi puhul 25%). Teisalt saavad KRK-d elamisloa otsuse (saamise, pikendamise vmt) korral ka e-kirja, milles tutvustatakse kohanemisprogrammi, mis võib osati selgitada nende suuremat osalust selles. Üldiselt on teine grupp ehk KRK-d rohkem Eestis välismaalastele pakutavaid teenuseid kui EL kodanikud.

Uuringu üheks eesmärgiks oli uurida ka seda, kas teenuseid, mida sihtrühm kasutab esimestel Eestisse saabumise järgsetel kuudel, kasutatakse ka pärast vähemalt 6 kuud Eestis viibimist. Selleks, et saada üldine ülevaade peamiste teenuste erinevustest, mida on kasutatud Eestisse saabumisel vs pikaajalisel viibimisel, loodi kaks kategooriat: vastajad, kes saabusid Eestisse august-detsember 2022, ning vastajad, kes on saanud Eestisse varem kui august 2022 (vt joonis 4.2. allpool).

Joonis 4.2. Eesti kohanemisteenuste kasutamise võrdlus Eestis viibitud perioodi lõikes

Tulemustest näeme, et kõige sagedamini kasutatavad teenused on sarnased nii augusti-detsembris 2022 saabunud vastajate hulgas, võrreldes varem Eestisse saabunud vastajate grupiga. Huvitav leid on aga see, et Integratsiooni Sihtasutuse (INSA) pakutavat eesti keele õpe puudub peaaegu täielikult Eestis alles 6 kuud või vähem olijate hulgas. See viitab ilmselt sellele, et info taoliste keelekursuste kohta leitakse pigem hilisema Eestis viibimise perioodi vältel, või on esmase kohanemise perioodil (6 kuud) välismaalasel olulisemad (või ajakriitilisemad) pigem muud elu- või teemavaldkonnad kui eesti keele õpe ning keeleõppeni jõutakse alles hilisemal ajaperioodil.

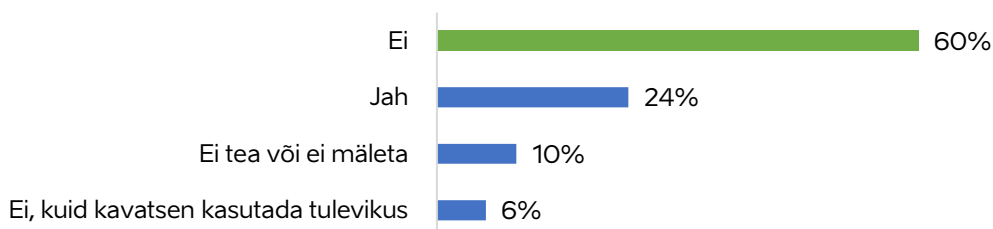
5. Eesti Rahvusvaheline Maja (IHE)

5.1. Teadlikkus ja esmakontakt Eesti Rahvusvahelise Majaga (IHE)

Uuringu üks eesmärk oli ka välja selgitada, kui teadlikud on Eestisse saabuvad välismaalased (tippspetsialistid) Eesti Rahvusvahelisest Majast (International House of Estonia, IHE) ja selle pakutavatest teenustest. IHE on üks peamine tugistruktuur ja teenus Eestisse saabuvatele välismaalastele, mis abistab ja nõustab neid erinevates teemavaldkondades ja küsimustes. IHE opereerib nn one-stop-shop põhimõttel, koondades erinevate teenusepakujate teenuseid (nt PPA, INSA, Töötukassa jt) ühes kohas kompaktselt kohapeal. IHE erinevus võrreldes teiste sarnaste teenusepakujatega või välismaalaste kohanemise toetamisega on see, et teenus on ennekõike suunatud Eestisse saabuvatele tippspetsialistidele.

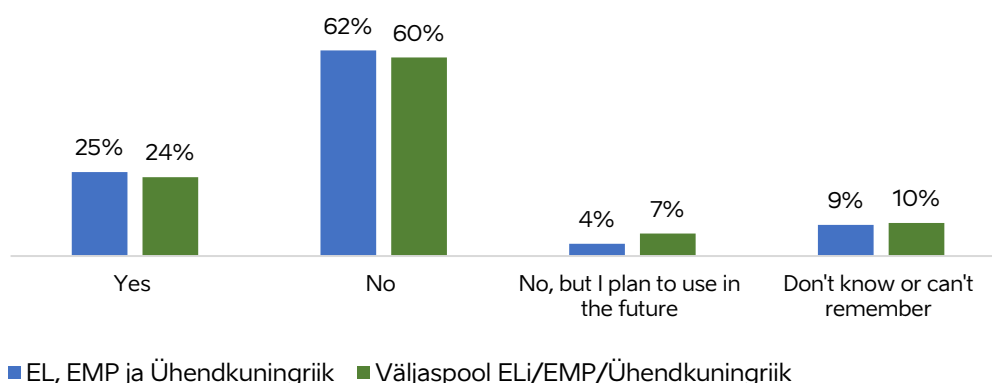
Saamaks informatsiooni IHE teenuste kasutamise kohta, küsiti vastajatelt, kas nad on IHE teenuseid kasutanud, millised on põhjused, miks nad seda ei ole teinud, ja kui on kasutanud, siis kui rahul nad pakutavate teenustega on olnud. Küsitlustulemuste põhjal (joonis 5.1.) ei ole suurem osa vastanutest (60%) IHE teenuseid kasutanud.

Joonis 5.1. Eesti Rahvusvahelise Maja teenuste kasutamine vastanute seas (kõik kokku)

Mis puudutab erinevusi IHE-teenuste kasutamises kodakondsusrühmade ehk EL/EMP/UK kodanike ja KRK-de võrdluses, siis tulemused on väga sarnased ja näitavad (joonis 5.2), et peaaegu sama suur osa vastajatest mõlemast rühmast on nii kasutanud IHE-teenuseid (24-25%) kui ka ei ole neid kasutanud (60-62%).

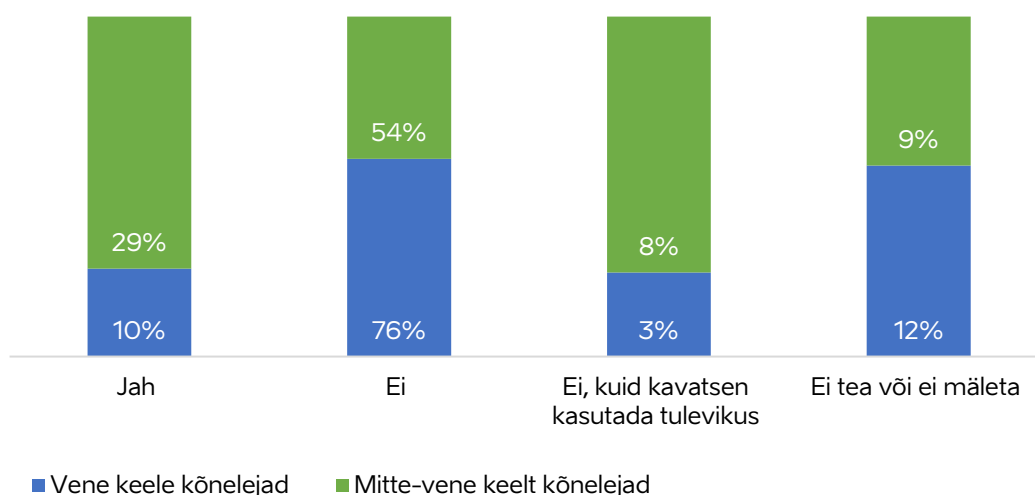
Joonis 5.2. Eesti Rahvusvahelise Maja teenuste kasutamine (kodakondsuse lõikes)

Huvitavad on ka tulemused, et IHE pakutavate teenuste kasutamises on erinevusi nende välismaalaste vahel, kelle emakeeleks on vene keel või kes valdavad vene keelt vabalt, ja nende vahel, kes räägivad muid keeli peale vene keele (joonis 5.3). Nende vastajate osakaal, kes on kasutanud IHE teenuseid ja ei räägi vene keelt, on 29%; kuid nende välismaalaste osakaal, kelle emakeel on vene keel või kes valdavad seda vabalt, on see vaid 10%.

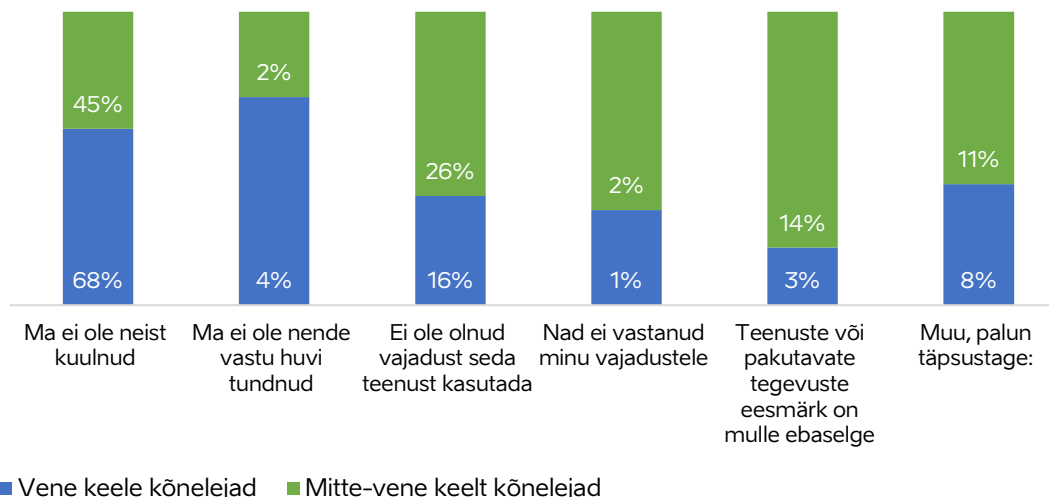
Arvestades, et küsitlusandmete põhjal on vajadus teabe, toe ja nõu osas nende kahe rühma vahel sarnased, võib see viidata mitmele asjaolule: näiteks sellele, et nende rühmade teavitamine on erinev, või on nende arusaam teenusest ja selle pakkumise võimalusest erinev eri keelerühmade hulgas, ja/või need rühmad tarbivad erinevaid teabe- või infokanaleid.

Joonis 5.3. IHE teenuste kasutamine venekeelsete ja muude keelte kui vene keele kõnelejate seas

Uurides erinevusi eespool nimetatud kahe rühma vahel (nn ingliskeelsed ja nn venekeelsed), näitavad vastused küsimusele IHE teenuste mitte-kasutamise põhjuste kohta, et peamine põhjus on teadmatus sellise teenuse olemasolust: peaaegu 70% venekeelsetest, kuid 45% muude keelte kui vene keele kõnelejatest, ei ole neist midagi kuulnud (joonis 5.4). See võib viidata sellele, et teavituskampaaniate ja -kanalite kohta tuleks läbi viia täiendavaid uuringuid, et saavutada vajalik teavitustegevus; kuid see viitab ilmselt ka asjaolule, et täna pole IHE sihtrühmaks otseselt venekeelsed uussisserändajad.

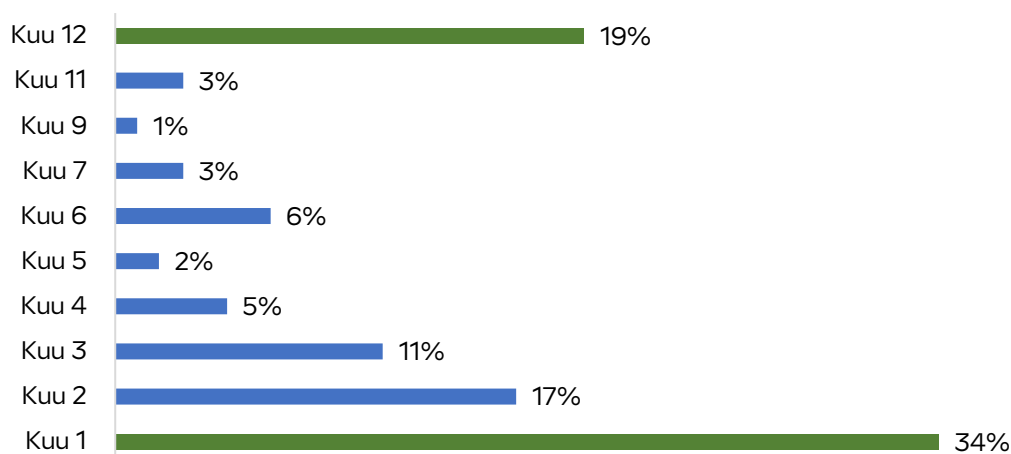
Joonis 5.4. IHE pakutavate teenuste mittekasutamise põhjused vene keelt kõnelevate ja muude keelte kui vene keele kõnelejate seas

Vastajad lisasid ka ise kommentaare teenuse mittekasutamise osas: näiteks toodi välja, et nad ei ela Tallinnas (vaid Tartus, Pärnus, teistes Eesti linnades) ja seetõttu ei saa nad kasutada IHE teenuseid, mida pakutakse ainult Tallinnas.

Küsitluse tulemused näitavad ka (joonis 5.5), et IHE teenuseid kasutatakse enamasti esimese kuu jooksul pärast Eestisse saabumist (34%), ning seejärel aasta või rohkem pärast saabumist (19%). Keeruline on oletada, mis on sellise erinevuse põhjuseks – kui esimesel kuul teenuse kasutamine on selgitatav ilmselt ajakriitilisusega informatsiooni, nõu ja toe saamiseks – pärast mida vajaduse mõneks ajaks vaibub, siis ilmselt tõuseb vajadus taas mõne aja pärast, st alates 12-ndast Eestis saabumisejärgsest kuust. Mis on aga selle põhjus või põhjused (ilmselt eri isikutel erinevad), ning millisel ajaperioodil need ilmnevad, vajab edasist täpsemat uurimist.

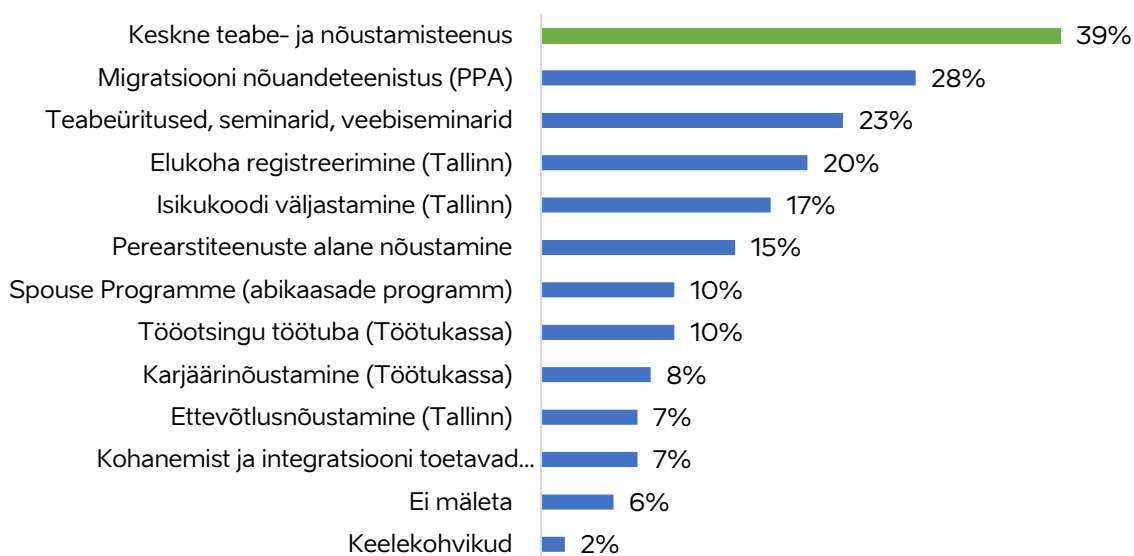
Joonis 5.5. IHE teenustesse sisenemise aeg esimese 12 kuu jooksul pärast Eestisse saabumist

5.2. IHE pakutavad teenused: ootused ja rahulolu

Küsitlustulemused näitavad (joonis 5.6), et ligikaudu neljandik (24% vastanutest) neist, kes on kasutanud IHE pakutavaid teenuseid, on enim kasutanud IHE kesket teabe- ja nõustamisteenust (39%), millele järgneb rändenõustamine (28%) ja teabeüritused, seminarid, veebiseminarid (23%).

Joonis 5.6. IHE poolt pakutavad teenused, mida vastajad on kasutanud

Rahulolu kasutatud teenustega on üldjuhul kõrge: umbes 45-60% vastanutest märkis, et teenused vastavad täielikult nende vajadustele ja 25-50% vastas, et teenused vastavad pigem nende vajadustele, mida võib tõlgendada kui "keskmisest veidi paremad". Tulemused näitavad veel, et kõige populaarsemad kasutatud teenused on 85-90% juhtudel kas täielikult või pigem vastanud kasutajate vajadustele. Tabelis 5.1 on esitatud üksikasjalik ülevaade rahulolu määrast viie enim kõrgemalt hinnatud IHE teenusega.

Tabel 5.1. Rahulolu IHE teenustega viie kõige enim kõrgemalt hinnatud teenusega

Teenuse nimi	Täielikult täidetud ootused	Vastas pigem ootustele	Ei vastanud ootustele
Elukoha registreerimine (Tallinn)	68%	32%	0%
Isikukoodi väljastamine (Tallinn)	68%	26%	5%
Keskne teabe- ja nõustamisteenus	47%	44%	7%
Teabeüritused, seminarid, veebiseminarid	44%	56%	0%
Migratsiooninõustamine (PPA)	42%	42%	10%

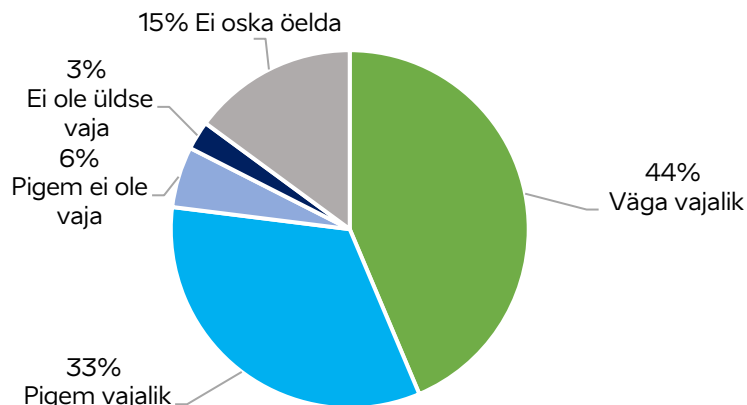
Küsitlusele vastajad lisasid ka kommentaare ettepanekutega erinevatele IHE teenustele. Ennekõike puudutasid need ametlikke toimingud aga ka kohaliku kultuuriga tutvumisega seotult: näiteks kommenteeriti dokumentide taotlemist PPA-s, kus süsteem on ülekoormatud ning vaja oleks rohkem juhiseid ja tuge; kuid soovitati rohkem korraldada ka kultuuriüritusi, mis aitaksid tutvuda Eesti ajaloo ja kultuuriga.

5.3. One-stop-shop kontseptsioon: isiklikud vajadused ja soovitused

Uuringu üks eesmärk oli ka mõista, kas Eestisse saabuvate välisspetsialistide seas on vajadus ühtse kontaktpunktina toimiva teenuse järele, ehk IHE teenusepakkumise kontseptsiooni järele. One-stop-shop on teeninduskeskus, mis koondab erinevad organisatsioonid ühte ühtsesse kohta eesmärgiga pakkuda klientidele ühtset sisenemis- ja tugipunkti (nt isikutunnistuse saamine, keelekohvik jne kõik ühes kohas).

Tulemused näitavad, et ligikaudu pooled vastajates näevad sellise teenuse järele 'suurt' vajadust (joonis 5.7) ning kolmandik vastajatest näevad selle järele 'pigem suurt' vajadust. Samas mainitakse juurde kirjutatud kommentaarides, et vajadus taolise teenuse järele väheneb sõltuvalt Eestis viibitud aastate arvust, seega vastajate hinnangul on see teenus vajalik ennekõike just esimesel Eestis viibimise aastal.

Joonis 5.7. Vastanute hinnang one-stop-shop teenuse vajaduse osas

Vajadust taolise teenuse järele nähti vastajate seas mitmetel põhjusel (kokku koondatud teemakategooriad erinevate vastajate poolt kirjutatud vastuste põhjal):

1. **Mugavus ja lihtsus.** Ühtne kontaktpunkt aitab lihtsustada uude riiki kolimise protsessi, eriti esimestel kuudel pärast saabumist. Samuti säästab see aega ja vaeva nii uussisserändajate kui ka teenust pakkuvate osapoolte jaoks, sest kõik küsimused on võimalik lahendada ilma eri kohtades käimata.

"Ma ei teadnudki, et Eesti pakub enamikku neist teenustest, mida te selles uuringus mainisite. Ma eeldan, et kui oleks üks koht, mis pakuks kõike, oleks seda ehk lihtsam leida. Minu peamine probleem on see, et ma ei tea, kellega rääkida ja samuti ei räägi enamik inimesi tihtipeale väga hästi inglise keelt, nii et oli raske suhelda." (vastaja 313, 5 aastat Eestis)

2. **Teabe selgus ja struktureeritus.** Ühtne kontaktpunkt vähendab erinevatest allikatest teabe kogumisel tekkivat segadust ja ebakõla. Samuti muudab see teabe kehtivamaks (valiidsemaks) ja tagab suurema tõenäosusega, et uussisserändaja on kursis vajalike asjaolude ja teemadega.

"Keeruline on teha koostööd erinevate organisatsioonidega, kelle veebisaitidel on sageli erinev ja vastandlik teave. Üks konkreetne teabeallikas oleks väga vajalik." (vastaja 242, 2 aastat Eestis)

3. **Mugavus- ja turvatunne.** Uude riiki saabumine on stressirohke, seega teadmine, et on olemas koht, kus saab abi kohanemisega seotud küsimustes Eestis, muudab selle vähem keerulisemaks.

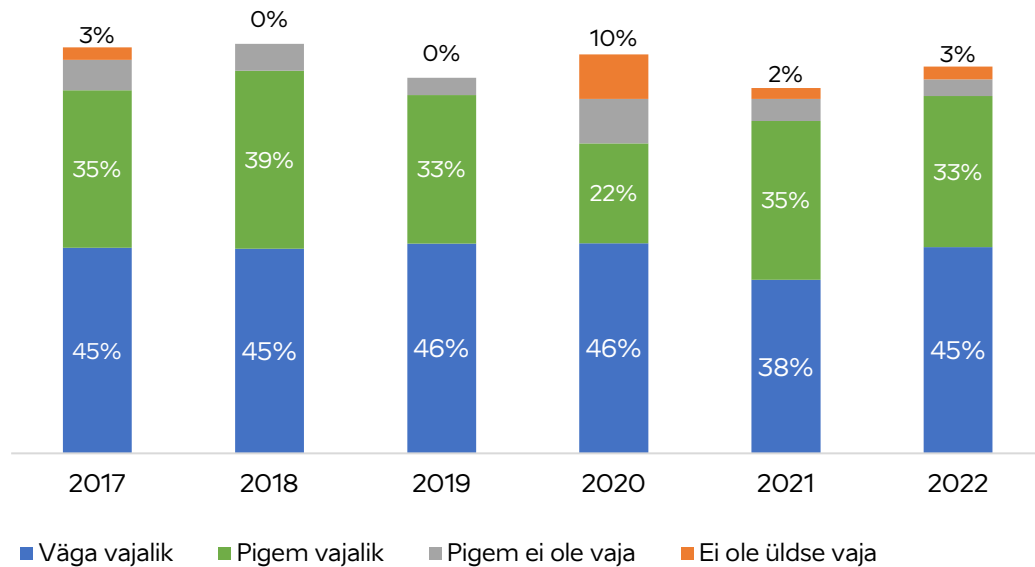
"Ühiskonnas on raske orienteeruda, mis tahes uues riigis. [Kui oleks] üks konkreetne koht, kust ma saaksin igasugust abi, on suureks nõ ankruks, mis aitab riigis sisse elada." (vastaja 527, 2 aastat Eestis)

Esitati ka mitmeid põhjusi, miks sellist teenust vaja ei ole. Need tulid vastajatelt, kes kas leidsid, et tööandja abi on piisav, et Eestis sisse elada ja riigis kohaneda, või kellel ei olnud probleeme vajaliku teabe kogumisega iseseisvalt, nt interneti, sõprade või kolleegide kaudu.

Samuti on jooniselt 5.8 näha, et vajadus ühtse kontaktpunkti järele püsib üsna stabiilsena ega vähene koos Eestis viibitud ajaga. Vastajate võrdlus saabumisaasta alusel näitab, et 45% igas grupis (v.a 2021. aastal saabunute puhul) tunneb väga tugevat vajadust sellise teenuse järele, samas kui 30–35% arvab, et see on pigem vajalik. Avatud vastuste juures kirjutasid mitmed vastajad, kes on Eestisse saabunud rohkem kui aasta tagasi, et selline teenus oleks olnud väga abiks nende kohanemisel uues riigis eluga (aga neile ei olnud see kättesaadav, kas põhjusel et nad

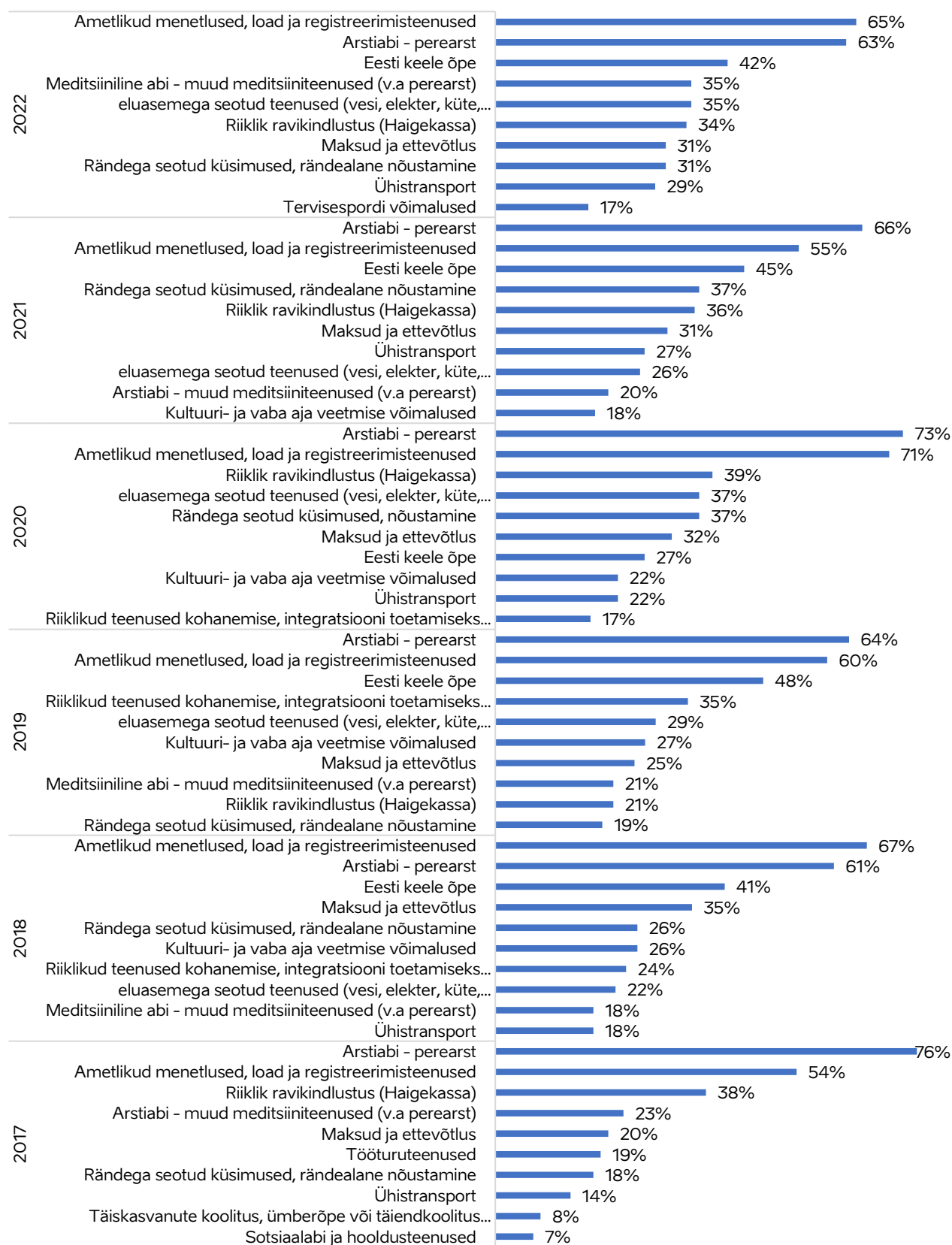
sellest midagi ei teadnud vmt). Seega kokkuvõtlikult võime öelda, et vajadus IHE laadse teenuse järel on Eestis olemas, ning see vajadus säilib sihtrühma hulgas ka mõnda aega pärast Eestis elamist.

Joonis 5.8. Vastajate hinnang vajadusele one-stop-shop teenuse järel sõltuvalt saabumisaastast

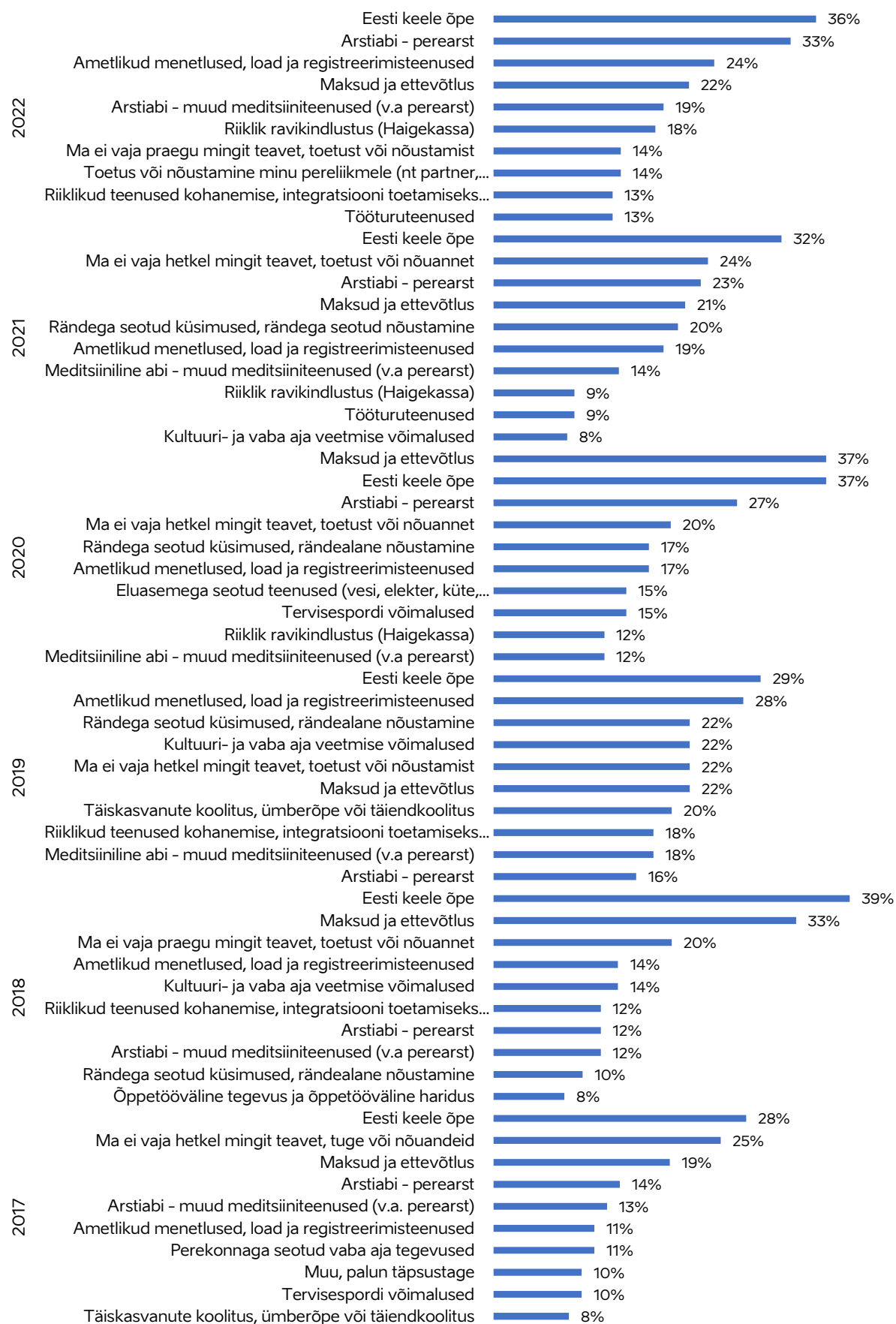

6. Lisad

Lisa 1. Kõige olulisemat valdkonda, kus saabumisel vajatakse teavet, tuge või nõuandeid

Lisa 2. Top 10 valdkonda, kus on praegu vaja teavet, tuge või nõuandeid (saabumisaastate lõikes)

Lisa 3. Üldine võrdlus teabevajaduse kohta saabumisel ja praegu

